

Estudis PAVIRU

3er objectiu: Regular l'impacte del turisme de consum sobre el medi rural

LE 3.1 Sensibilització i bones pràctiques. LE 3.2 Regulació de l'accés i ús del territori. LE 3.3 Control i avaluació d'impacte. LE 3.4 Seguretat pública i convivència rural

Projecte Dret de Pas. Regular l'impacte del turisme de consum sobre el medi rural

Resum

Dret de Pas és el projecte de referència de l'Objectiu 3 del Pla d'Acció de PAVIRU-Llaés. Té per finalitat produir coneixement territorial, jurídic i social sobre l'accés, el pas i els usos del territori davant la pressió creixent del turisme de consum i la intensificació d'activitats recreatives i esportives. El projecte parteix d'una constatació central: el conflicte no s'origina pel fet de caminar o circular, sinó per la confusió persistent entre camins, senders, rutes i drets, confusió que s'ha vist amplificada per la difusió digital de traçats, per pràctiques intensives i per una lectura simplificada del suposat "dret universal a gaudir de la natura".

L'objectiu del projecte és establir un marc rigorós i compartit per distingir què és cada camí i per a què serveix, quins usos s'hi poden considerar compatibles i amb quin fonament jurídic, prioritzant la pagesia resident i la població que viu i treballa al territori. Dret de Pas no regula ni executa potestats públiques, ni substitueix l'administració; el seu paper és generar criteris, documentació i base empírica perquè les administracions i els actors implicats puguin actuar amb legitimitat, proporcionalitat i justícia territorial.

El projecte adopta una idea clau: els camins no es defineixen només per la titularitat (pública o privada), sinó sobretot per la seva funció territorial, històrica i social. No tots els camins són equivalents ni admeten els mateixos usos; confondre accés amb lliure circulació universal genera inseguretat jurídica, greuges sobre la vida pagesa i tensions directes sobre la convivència.

Descripció

Els camins constitueixen l'estructura bàsica del territori rural. Connecten masos, prats, boscos, fonts i espais comunals, fan possible el treball agrari i forestal, i sostenen formes de vida quotidiana que no són compatibles amb una ocupació recreativa intensiva o sense límits. Tanmateix, en les darreres dècades, aquests camins han esdevingut un punt crític de conflicte com a conseqüència de la proliferació d'usos turístics, esportius i recreatius no regulats o descontextualitzats, especialment en territoris habitats i productius. És que els camins i els prats no són parcs temàtics. Són infraestructures de vida, de treball i de relació, i requereixen informació clara, senyalització adequada i límits d'ús explícits per garantir la convivència entre medi, vida rural i visitants. En els darrers anys, la popularització de les activitats a l'aire lliure — senderisme, curses, bicicletes de muntanya, rutes 4x4 i altres pràctiques esportives— ha transformat de manera profunda els espais rurals. Les plataformes digitals i les xarxes socials han convertit camins, prats i indrets fins fa poc poc freqüentats en destins d'ús massiu, sovint sense criteris de capacitat de càrrega, sense informació prèvia sobre la seva fragilitat ambiental i social i sense cap lectura del context productiu i residencial en què s'inscriuen.

Aquest fenomen, presentat habitualment com una forma neutra o inofensiva de gaudi de la natura, genera efectes acumulatius que rarament són assumits col·lectivament: erosió i degradació de camins, molèsties i riscos per al bestiar, contaminació acústica, abandonament de residus, increment del risc d'incendis i, sobretot, deteriorament progressiu de la convivència entre qui viu i treballa al territori i qui només hi passa. A Llaés, com en molts altres territoris de muntanya, aquesta pressió turística i esportiva incideix directament sobre la quotidianitat de la pagesia, sobre la seguretat de les persones, sobre el manteniment del paisatge i sobre els valors ecològics que cal preservar com a espai integrat al PEIN i a la Xarxa Natura 2000.

En aquest context, cal afirmar amb claredat que el dret a gaudir del medi natural no pot convertir-se en el dret a degradar-lo. Els espais rurals no són espais buits ni escenaris disponibles per al

consum recreatiu, sinó llocs habitats, productius i de conservació de la natura. La gran majoria del territori correspon a propietats privades o a infraestructures comunals i d'ús compartit entre persones residents, titulars i serveis públics. La seva protecció no passa per restringir la vida rural, sinó precisament pel contrari: per ordenar els usos, establir informació comprensible, senyalització coherent i límits concrets que facin possible la convivència entre activitats econòmiques, socials i ambientals. I, en situacions d'alta conflictivitat o de manca d'exercici efectiu de la potestat pública de control, també per considerar mesures de regulació temporal o tancaments preventius com a instruments de prudència i protecció.

És en aquest marc que la Plataforma PAVIRU-Llaés, dins l'horitzó 2025–2034, vol aportar dades, reflexions i criteris que permetin repensar la relació entre turisme, mobilitat i vida rural. No es tracta de regular directament ni de substituir les administracions, sinó de posar sobre la taula elements que aquestes, juntament amb els col·lectius locals, haurien de tenir en compte per garantir un ús del territori compatible i respectuós. Això implica definir capacitats de càrrega i períodes d'ús per a senders, camins i zones sensibles, atenent els cicles agraris, ramaders i ecològics; diferenciar clarament entre camins homologats per a usos lúdics, camins veïnals i de servei agrari o ramader, i accessos a propietats privades sense autorització; i acompanyar aquesta diferenciació amb una senyalització clara i informació entenedora.

Igualment, implica autoritzar i calendaritzar les activitats esportives organitzades amb criteris rigorosos, exigir estudis d'impacte ambiental i social, desenvolupar protocols de seguretat i convivència amb la pagesia i el bestiar, regular l'ús de plataformes digitals de difusió de rutes perquè la informació sigui veraç i respectuosa amb les condicions locals, i promoure campanyes d'educació ambiental adreçades especialment als visitants ocasionals i a les empreses de turisme actiu. L'objectiu no és prohibir, sinó garantir que l'ús públic del territori i els fluxos de visitants siguin compatibles amb la seva funció ecològica, social i productiva, i que es desenvolupin pels espais prèviament establerts i acordats.

Sense aquest equilibri, la pressió turística i esportiva acaba expulsant la vida rural que dona sentit i sostenibilitat al paisatge. A Llaés, com en molts altres llocs de muntanya, el repte central és preservar la convivència dins el marc dels drets i deures de les persones i col·lectius implicats, assegurant que els fluxos de visitants circulin en la quantitat i els períodes adequats, però també amb respecte, corresponsabilitat i reconeixement explícit de qui cuida el territori durant tot l'any. Una de les causes principals d'aquesta conflictivitat és la confusió conceptual i jurídica entre categories que no són equivalents: camí i sender; pas de fet i dret de pas; sòl públic i camí públic; ús històric funcional i ús recreatiu contemporani. Aquesta confusió ha alimentat la idea —errònia— que tot camí seria públic, que tot ús públic es per qualsevol tipus d'ús en qualsevol moment i per a tothom per igual, es a dir que tot pas seria legítim i que l'ús reiterat generaria dret. El projecte neix per corregir aquest relat i substituir-lo per coneixement contrastat, amb una aproximació que integra dret, geografia, història territorial, usos i costums i pràctica pagesa.

El projecte assumeix un principi estructural: el dret de pas no és universal, sinó funcional, regulat i finalista. Existeix en relació amb usos concrets (veïnals, agraris, ramaders, comunals o vinculats a pràctiques tradicionals), i no pot estendre's automàticament a usos recreatius, esportius o turístics sense una nova legitimació jurídica i territorial. Aquesta distinció és decisiva per evitar que el turisme de consum transformi infraestructures de vida en corredors d'ocupació intensiva. A partir d'aquest marc, Dret de Pas es focalitza en quatre àmbits d'intervenció, que estructurin el coneixement produït i orienten la seva traducció en accions:

Definir funcionalment la xarxa de camins: establir una tipologia basada en què és cada camí i per a què serveix —camins veïnals de connexió entre masos, accessos particulars a finques, camins de servei agrari o forestal, camins o itineraris històrics d'ús comunal, senders rituals o tradicionals, pistes de gestió i itineraris recreatius homologats—, reconeixent que cadascun té règims d'ús, compatibilitats i fonaments jurídics diferenciats.

Ordenar la senyalització física: definir criteris de retolació i panells informatius coherents amb els marcs de la Comissió d'Accés al Medi Natural del Consell Comarcal del Ripollès i les propostes tècniques del CEINRipollès, sense perjudici de la senyalització que cada propietat

pugui establir dins la seva finca, i amb una funció principalment preventiva i pedagògica. Regular i corregir la senyalització digital: establir criteris per a la gestió de la difusió de rutes en plataformes com Wikiloc i altres, incloent retirada, rectificació o advertència quan s'afectin camins no autoritzats, finques privades o espais sensibles, d'acord amb la normativa vigent i amb criteris de responsabilitat territorial.

Assegurar supervisió pública i convivència efectiva: promoure la coordinació amb cossos de seguretat i agents competents per garantir l'efectivitat de les mesures informatives, l'atenció a incidències i la prevenció d'actes il·legals o d'intrusió, amb criteris proporcionals i orientats a la convivència.

Aquest treball es desenvolupa amb prioritat explícita de la pagesia resident i de la població permanent, reconegudes com a agents centrals de la gestió i la vida del territori. Alhora, el projecte dona suport a les formes d'autoregulació responsable que ja existeixen i funcionen: entitats i col·lectius que treballen amb assegurança, consulta als titulars, coordinació territorial i protocols de respecte, com és el cas de la FEEC en l'àmbit excursionista o d'esdeveniments que acrediten bones pràctiques, com el Trail del Bisaura.

El projecte es fonamenta en assessorament expert i contrast documental de primer nivell. Entre els referents consultats hi ha Jordi Salbanyà i Benet (Doctor en Dret, advocat i secretari del Consorci Forestal de Catalunya), Andreu Ferrer (coordinador de l'equip tècnic d'Unió de Pagesos), Frederic Tormo (Agent Rural, especialista en aspectes legals, usos i costums de camins rurals) i Xavier Campillo i Besses (Doctor en Geografia, especialista en camins, servituds de pas i terminals i en l'estudi geogràfic dels camins rurals i l'accés al medi natural). Aquest treball es complementa amb el contrast d'un corpus ampli de literatura tècnica i doctrinal (tesis, llibres i documents d'actors com Unió de Pagesos, la FEEC i altres), així com amb la incorporació de coneixement local.

Aspectes metodològics

El projecte es desplega mitjançant una metodologia interdisciplinària, no normativa i orientada a la incidència territorial, amb especial atenció a la traçabilitat de fonts, el rigor conceptual i la validació social. El treball combina:

- Anàlisi jurídica dels drets de pas, servituds, règims d'ús, límits de l'accés i articulació entre dret civil, administratiu i usos i costums.
- Lectura geogràfica i funcional de la xarxa de camins, amb criteris de tipologia d'infraestructures i de connexió territorial.
- Contrast amb la pràctica pagesa i el coneixement resident, incorporant la dimensió quotidiana, productiva i de seguretat del territori.
- Coordinació amb actors responsables (entitats excursionistes, esportives, comunitàries) i amb administracions i dispositius territorials competents.
- Producció de materials clars i reutilitzables, amb vocació pedagògica i capacitat d'incidència pública (documents, mapes, criteris, protocols).

Metodològicament, el projecte s'estructura en quatre eixos operatius coherents amb els àmbits d'intervenció: (i) classificació funcional; (ii) criteris de senyalització física; (iii) criteris de gestió de rutes digitals; (iv) supervisió i acompanyament de la implementació en coordinació amb els cossos de seguretat i agents competents.

Outputs del projecte · Accions derivades (17–24)

El coneixement produït per Dret de Pas es tradueix en outputs aplicats que prenen forma d'accions comunitàries, informatives i d'incidència pública. Aquestes accions no constitueixen un sistema sancionador ni substitueixen la potestat administrativa; aporten criteris, eines i marcs de referència per orientar intervencions legítimes i proporcionals.

Acció 17 · Campanyes divulgatives sobre normativa i bones pràctiques

Desenvolupament de materials i accions de comunicació adreçades a visitants, operadors turístics i entitats esportives per explicar la normativa aplicable, els drets de pas, els límits dels usos recreatius i les bones pràctiques en entorns rurals habitats, amb l'objectiu de prevenir conflictes i desmuntar falses legitimacions.

Acció 18 · Senyalització, retolació i panells informatius

Definició de criteris i propostes de senyalització física que diferenciïn accessos autoritzats, usos compatibles i zones restringides, d'acord amb els marcs comarcals i tècnics, sense perjudici de la senyalització pròpia de cada finca, i amb una funció principalment preventiva i pedagògica.

Acció 19 · Sistema de permisos per a activitats organitzades responsables

Suport a la formulació de sistemes d'autorització per a activitats organitzades, prioritzant entitats que acreditin responsabilitat, assegurança, consulta prèvia, coordinació territorial i respecte pels drets de la pagesia i dels titulars.

Acció 20 · Determinació i mapeig d'usos de camins i zones d'accés restringit

Cartografia funcional de camins, pistes, rutes homologades i espais sensibles per ordenar usos motoritzats i no motoritzats, protegir zones fràgils i preservar la qualitat de vida de la pagesia i la població resident, en coordinació amb actors com la FEEC.

Acció 21 · Promoció de la suspensió temporal d'activitats no regulades

Proposta de suspensió cautelar d'activitats no autoritzades o no regulades en finques privades o espais sensibles fins a l'establiment d'un pla de gestió integral consensuat amb titulars, pagesia i residents, d'acord amb el principi de precaució i la defensa de la convivència.

Acció 22 · Sistema d'avaluació d'impacte d'activitats turístiques i esportives

Definició de criteris d'avaluació d'impacte ambiental, social i agrari per a activitats existents i noves (afectació a l'activitat pagesa, compactació, erosió, molèsties, seguretat, alteració d'usos històrics, riscos), per passar d'autoritzacions genèriques a avaluacions contextualitzades i revisables.

Acció 23 · Reforç de la seguretat pública

Incidència institucional per reforçar presència i actuació de cossos de prevenció i seguretat en períodes d'alta freqüentació, amb l'objectiu d'evitar actes il·legals, intrusions, danys i situacions de risc per a residents i pagesia.

Acció 24 · Protocol d'actuació davant intrusions i actes vandàlics

Impuls d'un protocol coordinat amb administracions competents per assegurar resposta ràpida i efectiva davant vandalisme, intrusions, ocupacions no autoritzades o danys a béns, reforçant seguretat jurídica i personal de la població resident i la pagesia.

Dret de Pas no defensa el tancament del territori, sinó la seva habitabilitat. Passar no és travessar un espai buit: és entrar en un lloc viu, treballat i habitat, on el pas té conseqüències sobre l'activitat productiva, la seguretat i la convivència. Ordenar usos no és restringir llibertats, sinó fer compatibles drets, prevenir formes de desposseïció quotidiana i garantir que l'ús social del territori no es converteixi en consum intensiu.

El projecte posa una base sòlida perquè la convivència sigui possible: coneixement abans que conflicte, criteri abans que ocupació, i territori abans que espectacle. Amb camins definits funcionalment, usos clarificats i instruments d'informació, supervisió i corresponsabilitat, Llaés pot continuar sent un territori viu, amb pagesia, amb residents i amb un ús públic compatible amb la justícia territorial.